

Investigating the Paratextual Function of the Titles of Razavi Stories Mentioned in the Book “My Star”

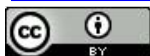
Fereshte Saffari¹

1. PhD student in Arabic language and literature Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran: fe_saffari@yahoo.com

Article Info	Abstract
Article Type: Research Article	<p>The category of norm-avoidance, which is considered one of the innovations of Russian structuralists, is closely related and unbreakable with the concepts of defamiliarization and highlighting, so that sometimes one is used instead of the other. . English linguist Leach has classified it into eight categories: lexical, syntactic, phonetic, written, dialectal, stylistic, temporal and semantic. Deviation from normal language acquires literary value when it evokes a new meaning. One of the most widely used types of norm avoidance is the type of meaning that has encouraged more artists to experiment in this literary field due to the flexibility of the meaning. Metaphor, simile, permissiveness, sensuality, contradiction, etc. are among the most important types of semantic norm avoidance. In the religious literature for children and teenagers, this outward performance, along with the transmission of high and revelatory themes, is an opportunity for the mental growth of the audience to increase the circle of literary words and to walk the path of servitude in their own minds. The purpose of this descriptive-analytical research is to present the author’s mechanisms in creating literary arrays that cause the teenage audience to stop reading in order to make him go through thoughts embellished with passages from the life of Imam Ali bin Musa. Al-Reza as a guest and institutionalized important religious-moral values in his existence.</p>
Article History:	
Received: January 09, 2024	
In Revised Form: June 11, 2024	
Accepted: June 20, 2024	
Published Online: February 08, 2025	

Keywords types, semantic deviation, Razavi’s stories, My Star book

Cite this The Author (s): Saffari, F (2024). Investigating the Paratextual Function of the Titles of Razavi Stories Mentioned in the Book “My Star” : Quarterly Scientific Journal of Farhang Razavi. Year 13, Issue 1, Spring 2025, Serial Number 49 – (143- 175)-
[DOI:10.22034/farzv.2024.434824.1964](https://doi.org/10.22034/farzv.2024.434824.1964)

Introduction

The discussion of Uniformity of language, especially in the field of literature, has attracted the efforts of linguists to highlight it, and this attention, while observing the principles of matching the capacities and backgrounds of young audiences, especially in the field of religious literature, has opened new perspectives for writers in this field. Religious literature entered a new phase in the history of our country after the victory of the Islamic Revolution. The motivation for writing works in this field is based on several aspects. "In order to familiarize the reader with the speech, method, ritual, and life of the prophets, imams (peace be upon them), the infallibles, the great men of religion and sects, as well as the manner and purpose of the emergence of the world, man, life and its customs and methods, and also in order to familiarize with events and interpretations based on human religious beliefs, they are narrated (written)" (Hemmati, 2013: 20). Many efforts have been made in the field of children's and adolescent literature, and it has gone through many ups and downs, which have been successful to some extent.

"Religious literature for children and adolescents can be divided into two parts. The first part includes historical works, biographies of religious figures. The second part includes the concepts hidden in religious teachings that are related to the feelings and personal experiences and faith of individuals. In the first part, the creator faces several major forms. We know that strong imagination and creativity are essential and necessary elements in the creation of literary works. Literature is the result of the creative mind and the rich imagination of the artist. In recreating, rewriting, and writing the literary biographies of prominent religious figures, the field remains closed to this imagination and creativity. The sanctity and special status that religious figures have forever closes the way to any distortion and distortion of the course of history and events. The reader, if not more familiar with the story and the story of their lives than the author, is equal to the author in this introduction. He knows the ending of most religious stories. In this case, the author will be successful in creating an attractive and lasting work in this literary genre when he approaches the subject with at least a new perspective, because newness has a different sweetness. Merely narrating an incident of a historical fact that the audience knows from "A to Z" and is not even alien to its hidden thoughts and various interpretations is not a path to action in his life. In this area, the first task of the artist is to de-familiarize. An old narrative, if presented in a literary format by giving a suitable story and choosing a new perspective and making optimal use of all the elements of the story, language, tone and prose appropriate to the subject, will be both influential and lasting" (Haddad and others, 2002: 133).

The necessity of conducting this research is to identify the reason and how to use types of semantic non-normativity in a religious work specifically for teenagers.

The most important questions we are trying to answer are: What are the most important types of non-normativity in this work that the author has experimented with? And how can this non-normativity be fruitful in deepening the religious beliefs of teenagers?

Conclusion

Given the sensitivity of producing literary works in adolescence, especially in the field of religious literature, content cannot be produced without considering the literary taste of this group. In the present era and given the influence of information networks, the need to make information efficient along with linguistic innovations should not be neglected. The language of this category of works should be such that it neither exaggerates the depiction of religious figures so that they seem distant and undiscovered, nor so superficial and trivial that their value is reduced. One of the techniques for beautifying literary language is to distance it from everyday life, which can be achieved by highlighting or avoiding norms. This work, with the help of metaphor, simile, simile, alliteration, etc., causes reading pauses and mental reflections, followed by the institutionalization of important value concepts. In the present work, this use has been made quite consciously and balanced. The metaphors of the work are mostly of the type of metaphor and giving life to natural manifestations. The sensory blending of the different senses of taste, touch, smell, etc. has created beautiful scenes. More analogies are of the sensory type and metaphors are mostly literal and allusions are of the actual type and ultimately simple and understandable have been selected. In general, the use of semantic non-normativity, especially in scenes from the turning points of the life of the blessed Ali ibn Musa al-Reza for example, in the first story which is related to his birth or the last chapter which is related to his martyrdom, has been used more with the motive of creating attraction in the adolescent audience and the permanence of these pure images in the history of Shiism. For example, in the first chapter we are faced with about 31% metaphors and in the final chapter with 66%. In any case, de-familiarization in literary works is a relative matter whose validity is determined by the date of creation of the literary work and its audience. For example, in our time, a metaphor may be a dead type that has lost its communicative properties due to frequent use, but in distant times or among people of another society, it may be considered a tool for familiarizing and highlighting speech. Regarding irony, we often encounter

this phenomenon that irony of one nation may not have the property of linguistic highlighting among its people, but other nations encounter them with surprise. Considering the above explanations, it can be concluded that the tools for beautifying the language in the work in question may lose their initial expressiveness as the audience changes and many years pass. In other words, the adolescent audience in any era may become familiar with many of these terms, depending on the type of education and upbringing and the type of access to public information, and as a result, their strangeness will disappear. However, what is certain is that even the very use of these tools, however relative, in this type of special work plays an effective role in both instilling important moral messages and largely eliminates the rigidity and dryness of the purely reportive style that plagues some literary-religious works.

References

Ahmadi, Babak, (1991), structure and interpretation of the text, first edition, Tehran: Center.

Haddad, Hossein and Soleimani, Nahid, (2002), about literature and religious art (article, interview, criticism and opinion), Tehran: Kitab Nistan.

Dad, Sima, (2006), Dictionary of Literary Terms, Tehran: Marwarid

Razmjo, Mehri; Bayat, Hossein; Sarli, Naser Qoli and Parsa Nasab, Mohammad, (November 2023), norm avoidance in children's poetry based on Leach's theory, scientific publication of style of Persian poetry and prose, volume 15, serial number 79, pp. 275-295.

Shafi'i Kodkani, Mohammad Reza, (1971), Imagination in Persian Poetry, Tehran: Nile

Shafi'i Kodkani,(2016) Resurrection of Words, 4th edition, Tehran: Sokhn.

Shamisa, Siros, (1991), Bayan, first edition, Tehran: Ferdous

Shamisa, Siros, (2009) ,Generalities of stylistics, third edition, Tehran: Mitra.

Safavi, Koresh, (2001), from linguistics to literature (first volume: Nazm), second edition, Tehran: Research Institute of Islamic Culture and Art.

Fatuhi, Mahmoud, (2006), The Rhetoric of Image, (2nd edition), Tehran: Sokhn.

Fatuhi, Mahmoud, (2017), Theories, approaches and methods stylistics, Tehran: Sokhn.

Krochek, Bendeto, (2016), Generalities of Aesthetics, (Translator: Rouhani, Fouad), 7th edition, Tehran: Scientific and Cultural Publications.

Kezazi, Mir Jalaluddin, (1989), Aesthetics of Parsi Speech (Bian), first edition, Tehran: Center

Melps, Simon and Wake, Pavel, (2017), an introduction to critical theory, (translator: Sarkar Farshi, Golnar), second edition, Tehran: Samt.

Mir Sadeghi (Zolqader), Maimant, (1997), Dictionary of Poetry Art, second edition, Tehran: Mahnaz Book

Naderi, Nasser, (2010), My Star (forty stories from the life of Imam Reza (a)), third edition, Mashhad: published by (Astan Quds Razavi).

Webster, Rajes, (2004), a prelude to the study of literary theory, (translator: Dehnavi, Elaha), Tehran: Rozngar.

Al-Hashemi, Ahmad, (2009), Javaher al-Balagha, (translator: Irfan, Hassan), 9th edition, Qom: Balaghat

Hawkes, Trans, (1998), Metaphor, (Translator, Taheri, Farzaneh), Tehran: Center

Homaei, Jalaluddin (2012), Rhetorical Techniques and Literary Industries, (21st edition), Tehran: Homa.

Hemti, Esmail, (2012), Children and stories (methods of creating stories with children and teenagers), third edition, Tehran: Madrasa Burhan Cultural Institute (school).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شروېشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي
پرتال جامع علوم انساني

بررسی کارکرد پیرامتنی عناوین داستان‌های رضوی از کتاب ستاره من

فرشته صفاری^۱

fe_saffari@yahoo.com

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران:

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت:	عنوان یک اثر به‌مثابه ورودی آن باید جذابیت‌های آوایی، معنایی و واژگانی داشته باشد. در این امر خطیر آثار مربوط به همه گروه‌های سنی مورد توجه بوده و در این زمینه همواره حساسیت‌هایی وجود داشته است؛ اما اگر مخاطب اثر از حیث دانش، دقت، قدرت تفکر و شکیبایی در دریافت محتوا و درون‌مایه در سطح پایینی قرار داشته باشد، باید در انتخاب نام اثر آگاهانه‌تر و متعهدانه‌تر عمل کرد. معیارهای فراوانی در گزینش واژگان عنوان باید مد نظر قرار گیرد. پیوند عناوین با عناصر درونی داستان، تناسب نام اثر با دانش مخاطب، داشتن جاذبه لازم، روانی و زیبایی، نو بودن، آهنگین بودن، اعتدال در رمزگشایی و ... از جمله این معیارهاست. در اثر مورد مطالعه که داستان‌های گزینشی از زندگانی شریف‌علی بن موسی الرضا (علیه السلام) است، سعی در شناسایی انگیزه نویسنده در انتخاب عناوین داشتیم. عوامل درون‌متنی مثل عناصر بلاغی، نام خوردنی‌ها، نشانه‌های زمانی و مکانی، مضمون و درون‌مایه، نام اشیا و عناصر برون‌متنی مانند بینامتنیت در انتخاب نام دخیل بوده است. به لحاظ معنایی بیان این نکته خالی از لطف نیست که عنوان اصلی اثر پیشینه غنی روایی دارد و فرازی از تاریخ تشیع را برای مخاطب نوجوان بازگو می‌کند. هدف از انجام این پژوهش تحلیلی توصیفی، بررسی عنوان اصلی اثر و عناوین داستان‌های فرعی به‌عنوان عناصر پیرامتنی و نقش آن در گیرایی، زیبایی و جذابیت این اثر نوجوانانه مذهبی است.
تاریخ بازنگری:	
تاریخ پذیرش:	
تاریخ انتشار:	
کلیدواژه‌ها	عناوین کتاب، ژنت، پیرامتنیت، داستان‌های رضوی، ستاره من.

استناد: صفاری، فرشته: (۱۴۰۳). بررسی کارکرد پیرامتنی عناوین داستان‌های رضوی از کتاب ستاره من: فصلنامه علمی پژوهشی فرهنگ رضوی، سال ۱۳، شماره ۱، بهار ۱۴۰۴، شماره پیاپی ۴۹ - (۱۴۳-۱۷۵).

DOI:10.22034/farzv.2024.434824.1964

ناشر: بنیاد بین‌المللی فرهنگی هنری امام رضا (علیه السلام)

۱. مقدمه

یکی از گونه‌های مهم ادبی که نقشی تعیین‌کننده در آگاهی‌بخشی به مخاطبان و نیز سرگرم کردن آنان ایفا می‌کند، داستان است. «هنر داستان از نزدیک‌ترین هنرها به روح انسانی است» (پروینی و ناظمیان، ۱۳۹۸: ۵۳۵). در برخورد با یک اثر ادبی آنچه بیش از پیش چشم آدمی و سپس ذهن او را می‌تواند مجذوب خود کند، نام یا عنوان آن است. این موضوع گرچه در نگاه نخست شاید کم‌اهمیت جلوه کند، ولی شاه‌کلید جذب مخاطب خاصه در سنین بعد از کودکی است؛ چراکه فرد اندکی از دنیای تصویر و خیال فاصله و سواد خواندن و نوشتن در او شکل گرفته است. مخاطب کودک و نوجوان نسبت به مخاطبان بزرگسال با پیچیدگی‌های بیشتری در زمینه انتخاب آثار هنری و ادبی روبه‌روست. «درون مایه آثار خاص کودکان و نوجوانان می‌بایست با عواطف، احساسات، کنجکاو‌ها و تجربه‌های آنان تناسب داشته باشد و منشأ تفاوت ادبیات آنان با بزرگسالان در همین است (قزل ایاغ، ۱۳۹۲: ۵۰)؛ بنابراین توجه به معیارهای انتخاب عنوان از چالش‌های جدی خالق اثر محسوب می‌شود. از این رو، انتخاب یک عنوان خوب، هنر خالق آن را بر همگان آشکار می‌سازد؛ چراکه «اولین نشانه زیبایی‌شناسی که در هر اثری به کار می‌رود، عنوان آن است که نقش روشنی در معرفی متن دارد» (بصیری، ۱۳۹۶: ۲۵۵). «اگر مخاطب یک «متن» فقط خواننده آن است، مخاطب یک «عنوان» عموم مردم یا حتی گسترده‌تر از آن است؛ چراکه عنوان به تعداد افراد بیشتری باز می‌گردد و دست به دست می‌چرخد. اگر «متن» یک ابژه برای مطالعه باشد، «عنوان» سوژه یا موضوع آن متن است» (Genette, 1997: 75).

هدف ما در اثر پیش رو که یک مجموعه داستان کوتاه مذهبی مختص به نوجوانان است، بررسی عنوان کتاب و عناوین داستان‌های موجود از نظر ساختاری و معنایی متناسب با گروه سنی هدف بوده و معیارهای نویسنده را در این گزینش بررسی کرده‌ایم.

مهم‌ترین پرسش‌هایی که در این پژوهش درصدد پاسخ به آن هستیم این است که نویسنده به چه ملاک‌هایی در گزینش عناوین توجه کرده و دیگر اینکه تا چه میزان در انتخاب عنوان برای کتاب خود و قصه‌های کوتاه آن به حساسیت‌های مخاطب خویش واقف بوده است.

۱-۱. پیشینه پژوهش

درباره اهمیت عنوان در آثار دیگر می‌توان به این مقالات اشاره کرد: مقاله «خوانش هرمنوتیکی

«نام داستان» در سه قطره خون صادق هدایت و ربیع فی الرماد زکریا تامر» از ابراهیم محمدی، حبیب‌الله عباسی و عفت غفوری؛ مقاله «بررسی عنوان داستان‌های جنگ حوزه کودک و نوجوان» از سیده ساره صالحی ساداتی، سید محمد راستگوفر، محمد رضا یوسفی و فاطمه سادات طاهری؛ مقاله «بررسی تطبیقی «عنوان» در رمان‌های ادبیات پایداری با تکیه بر رمان ام سعد و دا» از محمود بشیری و سمیه آقاجانی کلخوران؛ مقاله «شیوه‌های نام‌گذاری عنوان‌ها و شخصیت‌های داستانی در داستان‌های معاصر (مطالعه موردی: داستان‌های ایرج پزشک‌زاد، ابوالقاسم پاینده، خسرو شاهانی و فریدون تنکابنی)» از فریبا رشیدی و رضا صادقی شهپر و کتاب «سیماء العنوان» از بسام موسی قطوس. طبق بررسی‌های انجام شده درباره اثر داستانی مد نظر تاکنون پژوهشی انجام نگرفته است.

۱-۲. معرفی مختصر اثر انتخابی

اثر مد نظر متشکل از ۴۰ داستان کوتاه مرتبط با زندگانی شریف علی بن موسی الرضا علیه السلام برای رده سنی نوجوان در نظر گرفته شده است. اهمیت این فصل زندگی انسان بر کسی پوشیده نیست.

«سن نوجوانی (۱۲-۱۵) سن یافتن فلسفه و هدف زندگی است؛ سنی که در آن تعقل و استدلال جای بخش مهمی از برداشت‌های احساسی را می‌گیرد؛ بنابراین کتاب‌هایی که در آن به نوعی فلسفه زندگی مطرح می‌شود از جمله کتاب‌های مذهبی مورد توجه این گروه سنی قرار می‌گیرد. شکی نیست که هر چه طرح مسائل در این کتاب‌ها، داستانی‌تر باشد رغبت نوجوان به مطالعه آن بیشتر است» (رهگذر، ۱۳۶۶: ۶۱).

از سوی دیگر در این سن شاخصه تأثیرپذیری و الگوگیری از افراد جزئی از زندگی او می‌شود. «کودکان و نوجوانان به خاطر ویژگی‌های خاص روحی و تمایلات خاصشان به مراتب بیشتر از بزرگترها به قصه علاقه دارند و به همان نسبت زودتر و بیشتر ماجراها و صحنه‌سازی‌های آن را باور می‌کنند و عمیق‌تر تحت تأثیر قرار می‌گیرند تا آن‌جا که ممکن است راه و رسم قهرمان قصه مورد علاقه خود را در زندگی واقعی نیز الگو قرار دهند و سعی در تقلید از اعمال و حرکات او کنند» (همان: ۲۰).

بر نویسندگان آثار ادبی لازم است که پیش از نگارش آثار، بینشی عمیق و نگاهی ژرف به مخاطبان خود داشته باشند به‌ویژه در سنین پایین‌تر که این حساسیت دوچندان است. «هر کاری می‌کنید موعظه نکنید و به منبر نروید، اما متوجه فرصتی که نصیبتان شده است باشید.

از این فرصت باید برای تعریف یک داستان بسیار خوب استفاده کنید و از خود موضوع باارزشی برای اندیشیدن خوانندگانتان به جا گذارید» (دات فایر، ۱۳۸۸: ۱۴۳).

با توجه به این که اثر پیش رو در قالب داستان کوتاه بر مخاطبان عرضه شده است باید این نکته را یادآوری کرد که «رشد کمی و کیفی واقعی داستان‌های کوتاه برای بچه‌ها مربوط به دوران بعد انقلاب است» (رهگذر، ۱۳۸۸: ۶۰۹).

اغلب داستان‌های کتاب با یکی دو شخصیت پیش می‌رود و دارای یک طرح کوتاه است. «اغلب در داستان‌های کوتاه یک و یا حداکثر دو شخصیت اصلی حضور دارد. منظور از شخصیت لزوماً شخصیتی انسانی نیست. داستان‌ها می‌توانند از درخت، حیوان و یا یک شیء به‌عنوان شخصیت داستانی بهره‌مند شوند و تنها الزام در این خصوص تفویض وجوه انسانی به آن‌هاست» (مستور، ۱۳۸۶: ۳۴). «شخصیت‌های داستان کوتاه با یکی از تجارب زندگی‌شان سر و کار دارند و شخصیت آن‌ها در اثر این تجربه تغییر می‌کند» (بیشاپ، ۱۳۷۴: ۲۵۸). در پس‌زمینه کتاب مد نظر نقاشی‌هایی دیده می‌شود که در ابلاغ پیام به مخاطب نقشی مهم ایفا می‌کنند؛ اما یک ویژگی اساسی دارد و آن این است که با توجه به رده سنی کتاب میزان استفاده از نقاشی کم بوده و چه بسا گاهی با عنوان نیز ارتباطی مستقیم دارند.

۱-۳. مختصری از مراحل رشد تفکر دینی و دین‌شناسی کودک و نوجوان

با توجه به اینکه اثر مورد نظر در حوزه ادبیات دینی و برای سنین نوجوانی به رشته تحریر درآمده است پرداختن به مراتب رشد تفکر دینی و مذهبی انسان در این بخش خالی از لطف نیست.

دوره تفکر پیش‌مذهبی (۷ تا ۸ سالگی): در این دوره دو ویژگی خودمحور بودن و تک‌کانونی بودن مشاهده می‌شود. کودکان در این دوره بسیاری از واژه‌های مذهبی را به کار می‌برند، اما معانی آن‌ها را نمی‌دانند. کسی که بر این نکته واقف نباشد، از سهولت به‌کارگیری زبان مذهبی توسط آنان به خطا تصور می‌کند که کودکان از قدرت فهم مذهبی بالایی برخوردارند.

دوره تفکر مذهبی ناقص اول (۸ تا ۹ سالگی): در این دوره تلاش می‌کنند از محدودیت‌های تفکر شهودی خارج شوند و به مراتبی از تفکر عملیاتی- عینی برسند، اما هنوز ناموفق‌اند و دچار اشتباهات آشکاری می‌شوند. در این دوره بهتر می‌توانند با پیوند واقعیت‌ها با یک‌دیگر، تجربیاتشان را دسته‌بندی کنند و تعمیم دهند که به مراتب کمتر تک‌کانونی است. در این دوره

تک‌محوری کودک بسیار کاهش می‌یابد. همچنین تفکر عینی کودک این مزیت را دارد که درکش از مفاهیم کمتر رنگ خیال گرفته است. نشانه این تفکر این است که مفاهیم مذهبی را که غالباً انتزاعی و کنایی هستند به همان معنای تجسم‌یافته و تحت اللفظی معنا می‌کند.

دوره تفکر مذهبی ناقص دوم (۹ تا ۱۱ سالگی): این دوره را می‌توان «دوره تفکر مذهبی عینی» نامید که با تفکر عملیاتی عینی مشخص می‌شود. از این رو کوشش‌های کودکان برای تقسیم مفاهیم مذهبی به واسطه طبیعت عینی تفکرشان دچار مشکل می‌شود و برخلاف دوره پیش، منطق استقرایی و قیاسی موفق به کار می‌برند که به مسائل عینی، تجارت مشهود و اطلاعات محسوس محدود می‌شود.

دوره تفکر مذهبی شخصی (۱۱ تا ۱۳ سالگی): ویژگی این دوره که حد واسطه تفکر عملیاتی عینی و تفکر صوری است، حرکت از تفکر عینی به سوی تفکر انتزاعی بیشتر است. در این مرحله با رشد فعالیت‌های عقلی، استقراء و قیاس منطق پیشرفته‌تری به کار می‌رود که نشانه حرکت به سوی تفکر انتزاعی بیشتری است، اما این حرکت همچنان توسط عناصر عینی مختل می‌شود و به نظر می‌رسد کودک هنوز توانایی کنار گذاشتن این عناصر را ندارد.

دوره دوم تفکر مذهبی شخصی (۱۳ سالگی به بعد): در این دوره نوجوانان از ویژگی‌هایی از محدودیت‌های عینی برخوردارند.

به‌طور کلی دوره‌های مذکور را با توجه به اشتراکاتی که دارند، به دوره‌های سه‌گانه تفکر مذهبی شهودی (۷ تا ۸ سالگی)، تفکر مذهبی عینی (۷ تا ۸ سالگی تا ۱۳-۱۴ سالگی) و تفکر مذهبی انتزاعی (۱۳-۱۴ سالگی به بعد) تقسیم کرد.

با توجه به توضیحات فوق و بررسی اثر پیش رو می‌توان گفت اثر مد نظر مناسب نوجوانان ۱۲ تا ۱۶ ساله است. در این دوره نوجوان سعی می‌کند آنچه درباره مذهب آموخته است، به هم مربوط کند و یک نظام اعتقادی برای خود به وجود آورد. این مرحله را ایمان ترکیبی-الگویی می‌نامند. نوجوان در این مرحله باز هم از اعتقادات مذهبی دیگران پیروی می‌کند و سرمشق‌های انسانی را راهنمای باورهای خویش قرار می‌دهد. او در عین حال سعی می‌کند که برای اعتقادات خویش ویژگی‌های اختصاصی قائل باشد و به همین دلیل ایمان عینی او ایمان احساسی نیز است. مثلاً پیرو اعتقاداتی می‌شود که فرد یا افراد کاملاً مورد علاقه او به آن‌ها باور دارند. در این دوره نوجوان هنوز نمی‌تواند به تحلیل دقیق و مقایسه ایدئولوژی‌ها و اعتقادات مذهبی مختلف بپردازد. رفتارهای خوب و بد نیز برای نوجوان بر اساس نگرش دیگران نسبت به او و تاثیراتی که

این رفتارها در روابط او با دیگران می‌گذارد، معنا و اهمیت پیدا می‌کند. اکثر بزرگسالان نیز در همین مرحله از رشد ایمانی تثبیت می‌شوند و در سال‌های بعدی زندگی نیز نمی‌توانند به سوی مراحل بالاتر رشد دینی حرکت کنند (حکیمی و کاموس، ۱۳۸۳: ۱۸۳-۱۸۹ به تلخیص).

«در دوره نوجوانی مسائل مذهبی، اجتماعی و سیاسی حتی بیشتر از دوره بلوغ فکر نوجوان را به خود مشغول می‌دارد» (شکوهی، ۱۳۶۵: ۱۹۲).

«نوجوانان می‌اندیشند، عمیق احساس می‌کنند و به مسائل اجتماعی اهمیت می‌دهند. آن‌ها برای صداقت و راستی احترام قائل‌اند. عاشق سرگرمی و تفریح‌اند. بسیاری از آن‌ها عادت خواندن برای تفریح را در خود به وجود نیاورده‌اند» (دات فایر، ۱۳۸۸: ۱۴۲-۱۴۳).

۲. تعریف عنوان و جایگاه آن در اثر ادبی

در تعریف عنوان به ذکر چند نمونه بسنده می‌کنیم که نشانه نقش محوری آن در آثار ادبی داشته است. «عنوان یا عنوان به معنی دیباچه کتاب، سرآغاز نامه یا کتاب، نشانی و آدرس» (عمید، ۱۳۸۹: ۷۶۶) تعریف شده است. در جای دیگری این‌گونه آمده است: «عنوان کُلّ شیء: هو ما دلک من ظاهره علی باطنیه» (معلوف، ۱۳۸۳: ۵۳۴)؛ عنوان هر چیز همان چیزی است که تورا از ظاهر به باطنش رهنمون می‌سازد؛ اما در زبان فارسی نیز ضرب المثلی در باب عنوان کتاب آمده است که ذکر آن در این مجال خالی از لطف نیست. «از عنوان، کتاب پدید آید» (دهخدا، ۱۳۶۳، ج ۱: ۱۳۹) که برگرفته از شعری از قطران تبریزی در مدح شاه ابومظفر سرخاب است. شاعر وجود مردانگی را مرهون وجود ممدوح خویش دانسته همان‌گونه که یک اثر با عنوان شکل می‌گیرد.

از تو آمد پدید مردی و جود چون به عنوان بود پدید کتاب

(قطران تبریزی، ۱۳۶۳: ۴۳)

در خور ذکر است که پرداختن به مقوله عنوان در یک اثر ادبی در ادبیات فارسی از سابقه چندان بی‌خوردار نیست. «مطرح نشدن مقوله عنوان در سنت ادبی فارسی و عربی نباید به مثابه نقیصه‌ای برای گذشتگان تلقی شود، چراکه این اندیشه در سنت ادبی اروپایی نیز چندان مورد توجه نبود و در دوران متأخرتر است که در جایگاه یک گستره مطالعاتی قرار می‌گیرد» (آلبوغیبش و دیگران، ۱۴۰۰: ۳۸).

در باب اهمیت وجود عنوان می‌توان به این مطلب استناد نمود که «تسری عنوان در هنرها، چنان اهمیتی یافته که نقاشان، پیکرتراشان، خطاطان و ملودی‌سازان از عرضه کردن اثر هنری خویش، بدون عنوان پرهیز می‌کنند» (محمدی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۱). معمولاً عرضه عنوان‌ها در اثر ادبی به سه شکل انجام می‌گیرد: «۱. عنوان‌ها با رنگی متفاوت از متن و اغلب با رنگ‌های قرمز، زرد و گاهی طلاکوب بود. ۲. عنوان‌ها اغلب با خطی متفاوت از متن نوشته می‌شدند. ۳. عنوان‌ها را گاهی درون کادرهایی قرار می‌دادند تا در نگاه نخست به چشم بیاید» (همان: ۴۶).

در خصوص زمان‌گزینش نام توسط خالق اثر نیز نظریات مختلفی وجود دارد. عده‌ای معتقدند «بهترین کار در انتخاب عنوان آن است که بعد از اتمام داستان آن را چند بار بخواند و نام‌های مناسب را روی کاغذ بیاورد سپس با ترکیب و یا جایگزینی برخی کلمات و رسیدن به ترکیبی مناسب عنوان خلق شود» (بصیری، ۱۳۹۶: ۲۵۵) به اعتقاد برخی دیگر نام‌گذاری معمولاً در آخرین مرحله پرداخت داستان قرار می‌گیرد و علت آن این است که «داستان ضمن گسترش خود تغییرات و تحولاتی را از سر می‌گذرانند، لذا پایان کار زمان مناسبی است؛ زیرا در این مرحله است که نویسنده می‌تواند مجموع کار را با وضوح و روشنی بیشتری ببیند» (یونسی، ۱۳۸۶: ۱۱۳). در جای دیگری در خصوص نام‌گذاری عنوان در رمان چنین آمده است: «برخی از نویسندگان، پیش از شروع کتابشان عنوان آن را انتخاب می‌کنند. این اتفاق مثل یک اجل معلق و بدون هشدار قبلی در ذهن لانه می‌کند؛ دو سه کلمه الهام‌بخش می‌شوند پیام و اشاره اولیه برای یک کار طاقت‌فرسا و یک ماراتن هشت هزار کلمه‌ای. اگر چه عنوان پس از پایان کار تکمیل می‌شود» (دات فایر، ۱۳۸۸: ۱۲۹).

در هر حال موضوع گزینش عنوان برای یک اثر تابع اشراف نویسنده بر کل موضوع اثر، درک ایشان از علاقه و نیاز مخاطب و توجه به شرایط و موقعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. یک عنوان دقیق و سنجیده علاوه بر آنکه قابلیت‌های خالق اثر را به نمایش می‌گذارد و اندیشه و احساس مخاطب را به جوشش در می‌آورد، گاه می‌تواند بازگوکننده سبک ادبی اثر نیز باشد. البته قضاوت سبک اثر ادبی از روی عنوان آن در عصر حاضر با دشواری‌هایی روبه‌روست، چراکه در این عصر پهنه ادبیات آوردگاهی از واژگان کهن، رسمی، محاوره‌ای، عامیانه و... شده است که اکثر اوقات مخاطبان‌ش را با برداشت‌های معنایی متفاوت در تقابل هم قرار می‌دهد.

«یکی از مشخصه‌های نثر دوره معاصر استفاده از لغات و ترکیباتی است که در ادوار قبل وجود نداشته است. این لغات ویژه نثر معاصر یا مصوبات فرهنگستان‌ها هستند. (کارمند، دانشگاه، شهرداری و...) و یا واژه‌هایی هستند که با تمدن جدید به ایران آمده‌اند (رادیو، تلویزیون)، آشنایی

با زبان‌های خارجی هم‌برخی از ساختارهای زبانی بیگانگان را وارد نثر فارسی کرد (نسبت به چیزی بی تفاوت بودن، در خط کسی بودن) که در مجموع به زبانی جدید انجامید. عمده لغات و تعبیرات ویژه زبان معاصر، امروزه آن قدر طبیعی شده است که به زحمت می‌توان تصور کرد که ایرانیان نیم قرن پیش آن‌ها را هرگز نشنیده و به کار نبرده بودند» (شمیسا، ۱۳۸۷: ۲۵۳).

انتخاب عنوان گرچه پدیده‌ای ذوقی و شخصی به نظر می‌رسد اما از سوی دیگر دارای ابعاد اجتماعی نیز هست. «عنوان، مرجعی متضمن اشارات، رمزها و معنای کنایه‌ای فشرده است که صاحب آن می‌کوشد معنای مورد نظرش را به کلی در آن تثبیت نماید و تار و پود متنش را در آن بیاقد» (محمد العبیدی، ۲۰۰۹: ۶۱). اجتماعی بودن آن از این روست که در گزینش آن تحریک خواننده و در هم‌تنیدگی با فرهنگ او نیز لحاظ شده است.

«انتخاب کلمه در موفقیت یا عدم موفقیت انتقال احساس بسیار اهمیت دارد. طبیعی است که کلمه‌ای بهتر از کلمه دیگر افاده معنی می‌کند. کلمه یا جمله‌ای، احساسی را چنان منتقل می‌کند که خواننده با همه وجود خود آن را لمس می‌کند، کلمه‌ای دیگر را با آن که لفظ مترادف همین کلمه است آن نیرو و تاثیر را ندارد و عصب خواننده را چنان که باید متاثر نمی‌کند» (یونسی، ۱۳۷۹: ۲۳۳). «گاهی یک کلمه یا یک جمله در متن، ممکن است عناوین بهتری را تداعی کند» (فضایلی هاشمی، ۱۳۹۱: ۱۱۷).

«عنوان اثر که به صورت علامت در مقدمه اثر گشوده می‌شود تورا مجبور به تکرار دوباره چیزی می‌کند که در نزد تو مألوف و شناخته شده است چون بخشی از فرهنگ توست. تورا تحریک می‌کند به دوباره خواندنش، چراکه انرژی‌های جدیدی را در تو فعال می‌کند. با عنوان اثر است که کار خواندن و سپس تأویل متن آغاز می‌شود» (قطوس، ۲۰۰۱: ۳۶). موضوع نام یک اثر ما را به نظریه ترامتنتیت ژرار ژنت ارجاع می‌دهد که در این مجال نگاهی موجز به آن داشته‌ایم. «این رویکرد سعی دارد توضیح روشنی در خصوص چگونگی ارتباطات عینی یک متن با متون دیگر ارائه دهد و به بررسی تاثیر و تاثرات متون بر یکدیگر متمرکز است. دسته‌بندی پنج‌گانه او متشکل از بینامتنیت^۱، پیرامتنیت^۲، فرامتنیت^۳، سرمتنیت^۴ و زیرمتنیت^۵ است. بینامتنیت به حضور هم‌زمان متن‌ها در هم اشاره دارد. بینامتنیت صریح به حضور آشکار یک متن در متن دیگر اشاره دارد و غیرصریح به کنایات، اشارات و تلمیحات ارجاع پیدا می‌کند. بهترین مثال برای

1. Intersexuality
2. Paratextualite
3. Metatextualite
4. Architextualite
5. Hypertextualite

رابطه فرامنتی یک متن با متن دیگر، نقد ادبی است. سرمتنیت به رابطه طولی یک متن با ژانر، گونه و گفتمانی که به آن تعلق دارد ارجاع می‌یابد. زیرمتنیت هر نوع رابطه‌ای است که متن ب (زیرمتن) را به متن پیشین الف (زیرمتن) پیوند می‌دهد و بین آن‌ها رابطه‌ای ایجاد می‌کند که از نوع شرح و بسط و توضیح نیست. مثال‌هایی که در این باره ارائه شده نقیضه‌پردازی، هجو، پی‌آیند و ترجمه است» (قهرمانی، ۱۳۹۲: ۱۲۶-۱۲۸).

«پیرامتن‌ها بیرون از تنه اصلی اثر قرار می‌گیرند و به‌نحوی درباره آن اظهار نظر می‌کنند، یا معنایش را تغییر می‌دهند» (هال، ۱۳۹۷: ۱۶۱). «آن‌ها توضیحاتی را در مورد متن ارائه می‌دهند که گاهی بدون این توضیحات نمی‌توان به متن دست یافت» (نامور مطلق، ۱۳۸۶: ۹۱).

«پیرامتن نشانگر آن عناصری است که در آستانه متن قرار گرفته و دریافت یک متن از سوی خوانندگان را جهت‌دهی و کنترل می‌کنند. این آستانه شامل یک درون‌متن (peritext) است که عناصری چون عناوین، عناوین فصل‌ها، مقدمه‌ها و پی‌نوشت‌ها را در بر می‌گیرد؛ نیز شامل یک برون‌متن (epitext) است که عناصر بیرون از متن مد نظر نظیر مصاحبه‌ها، آگهی‌های تبلیغاتی، نقد و نظرات منتقدان و جوابیه‌های خطاب به آنان، نامه‌های خصوصی و دیگر مباحث مؤلفانه یا ویراستارانه را در بر می‌گیرد. پیرامتن حاصل جمع درون‌متن و برون‌متن است» (آلن، ۱۳۸۰: ۱۴۸-۱۴۹).

۲-۱. ویژگی‌های کلی عنوان داستان

اهمیت عنوان داستان از موضوعاتی است که از دیرباز مورد توجه نویسندگان و منتقدان این حوزه قرار گرفته و چه بسا این امر به ظاهر ساده آثار فخری را به سبب انتخاب نام نامناسب از گردونه رقابت با آثار دیگر حذف کرده است. «برخی از آزمایش‌های انجام‌شده در مورد عناوین نشان داده است که عناوین عالی توانسته‌اند ۱۵٪ بیشتر از سایر کتاب‌ها که عناوین دیگری داشته‌اند موفقیت کسب کنند» (فضایلی هاشمی، ۱۳۹۱: ۱۱۶).

«در قلمرو ادبیات کودک و نوجوان، انتخاب عنوان برای آثار به وجود آمده معضلی شده است. نویسندگان این حوزه قصد خدمت به ادبیات کودک را دارند، نهایت کوشش خود را در این راه صرف می‌کنند تا اثرشان از هر لحاظ بی‌عیب و نقص باشد؛ اما اکثر این آثار پس از اتمام، به دلیل فقدان ضابطه‌ای روشن و منطقی در انتخاب عنوان، با آشفتگی بسیار روبه‌رو می‌شود؛ زیرا عناوین درست که مورد توافق همگان باشد یا هنوز جا نیفتاده یا ضرورتش تا به حال محسوس نبوده است» (پایور، ۱۳۷۰: ۱۱).

عواملی چند در یک انتخاب صحیح مؤثرند که در ادامه به آن‌ها اشاره خواهیم کرد. پیوند نام با عناصر درونی داستان، انتخاب واژگان در حد درک مخاطب داستان، محرک و مشوق مخاطب به مطالعه اثر، روانی و زیبایی واژگان، رمزگونی در حد اعتدال، تازگی و موزون بودن عنوان و در پایان نگاه به اثر از قاب نگاه مخاطب از مهم‌ترین رویکردهای ادیب در انتخاب عنوان است.

«نخستین موضوع در انتخاب نام، پیوند درونی نام با عناصر اصلی ساختار است. نام هر قدر تاثیرگذار، زیبا و روان باشد، اگر با عناصر اصلی ساختار پیوند نداشته باشد، فاقد ارزش است؛ زیرا که شناسنامه اثر باید گویای درون اثر باشد، خواننده را به اشتباه نیندازد و تصور نکند که فریب خورده است. انتخاب درست نام با عناصر اصلی بیانگر شخصیت و ذوق صاحب اثر است» (محمدی، ۱۳۷۸: ۲۶۰).

«اگر هر چه غیر روایت، توصیف یا گفت‌وگوی صرف را از داستان بیرون بکشیم، به احتمال زیاد سر نخ‌هایی به دست می‌آید. در میان این سر نخ‌ها، بدیهی‌ترین همان عنوان اثر است. گاه عنوان تفکر ما را درباره آن اثر به جهت خاصی هدایت می‌کند، یا اهمیت عنصری خاص را در اثر مؤکد می‌سازد. بندهایی از داستان هم که خود حالت تفسیر یا اظهار نظر دارند، مثل عنوان، در بحث از درون مایه اهمیتی خاص می‌یابند» (اسکولز، ۱۳۷۷: ۲۳-۲۴).

«درک ظرفیت ذهنی کودکان و نوجوانان در انتخاب نام، یکی از نکته‌های ظریف در نام‌گذاری کتاب‌های آنان است. نام نباید فراتر از واژگان پایه آنان باشد. نام‌هایی با معنای پیچیده، مناسب کودکان و نوجوانان نیستند. مهم‌تر از آن نام باید کوتاه باشد تا کودک بتواند آن را به خاطر بسپارد و هنگام بحث درباره کتاب آن را برای دوستانش بازگو کند. نام‌های کوتاه به سادگی در حافظه می‌مانند و هنگام بیان هم سخنگو را با مشکل مواجه نمی‌کنند» (محمدی، ۱۳۷۸: ۲۶۲).

«ویراستاران پیشنهاد می‌کنند عنوان اصلی نباید بیش از هفت کلمه باشد. عناوین کوتاه حتی عناوین تک کلمه‌ای، همیشه مورد توجه هستند. تفکر روی عناوینی تک کلمه‌ای که بتواند مناسب حال تمام آن چیزی باشد که سعی در گفتنش دارید مشکل است» (فضایلی هاشمی، ۱۳۹۱: ۱۱۹). «عنوان‌های کوتاه اغلب مربوط به دوره رمانتیسیم و رئالیسم هستند و عنوان‌های بلند به دوره سوررئالیسم و رمزگرایی سیاسی مربوط می‌شوند» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶: ۴۴۸ به نقل از محمدی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۸۶). «در داستان رئالیستی، طرح داستان که چهار چوب اصلی کار را مشخص می‌کند بسیار مهم است. اغلب نویسندگان رئالیست برای داستان خود از قبل طرحی کامل و منسجم تهیه می‌کنند؛ آغاز و میانه و انجام آن را تعیین می‌کنند و سپس به نوشتن می‌پردازند» (یوسفی، ۱۳۸۶: ۳۳). در کتاب انتخابی بیشتر عناوین داستان‌ها کوتاه انتخاب شده

به گونه‌ای که از مجموع ۴۰ عنوان و همچنین عنوان اصلی اثر ۳ مورد یک کلمه‌ای، ۳۰ عنوان دو کلمه‌ای و ۸ مورد سه کلمه‌ای است.

«روان‌شناسی نام، موضوع بااهمیتی در انتخاب نام است. یک نام خوب و قوی تاثیر زیادی بر خواننده می‌گذارد. روان‌شناسی نام یعنی تاثیر بر خواننده و جلب او به طرف داستان. نویسنده باذوق همیشه به جست‌وجوی پردازش تا بهترین نام را برای اثر خود انتخاب کند نامی که کشش لازم را ایجاد کند» (محمدی، ۱۳۷۸: ۲۶۲). «واکرپرسی^۱ رمان نویس آمریکایی گفته است که یک عنوان خوب باید بدون اینکه بیش از حد گنگ یا بیش از حد واضح باشد، فریفته سازد» (فضایلی هاشمی، ۱۳۹۱: ۱۱۲).

«روانی و زیبایی نام نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نام‌های زیبا مانند نام گل‌ها و میوه‌های خوش‌رنگ و بو در ذهن کودکان و نوجوانان تداعی‌گر ارزش زیبایی‌شناختی ادبیات هستند. یک نام زیبا و افسون‌کننده برای همیشه گوشه‌نشین ذهن او می‌شود. نام‌های زیبا مثل آهنگی دل‌نشین ذهن را نوازش می‌دهد. نام زیبا و روان هنگامی ارزش دارد که همراه با داستان و ساختاری کامل باشد (محمدی، ۱۳۷۸: ۲۶۴).

از نام‌هایی که با توجه به معیار ذکر شده در اثر پیش رو قابل توجه است، می‌توان به «آن لحظه شیرین»، «ماهی کوچک»، «لانه گنجشک»، «شکوفه‌های سیب»، «درخت بادام»، «رؤیای شیرین» و «تبسم بر لب» به عنوان اسامی زیبای کتاب اشاره کرد. «در انتخاب نام برای داستان‌های این گروه همیشه باید از گزینش واژه‌هایی که سخت خوانده می‌شوند و یا مبهم هستند اجتناب کرد. نام‌هایی که برای داستان‌های کودکان و نوجوانان در نظر گرفته می‌شوند باید تا اندازه‌ای ابهام و رمز داشته باشند. نام‌های رمزگونه و ابهامی تفکر انگیز هستند و برعکس نام‌های ساده، ذهن را به فعالیت و انمی‌دارند» (همان). در انتخاب نام اثر و تقریباً در همه عناوین انتخابی داستان‌ها ویژگی ابهام‌آمیزی و رمزگونه‌گی به وضوح دیده می‌شود.

«نام باید خبر از «چیزهای نو» بدهد و موجب شود که خواننده فکر کند با مطالبی تازه روبه‌رو خواهد شد. باید موزون باشد، گفتنش به دهان و شنیدنش به گوش خوش آید. نام نباید پیش پا افتاده باشد، عبارات کهنه و قالبی (کلیشه‌گونه) و نیز ضرب‌المثل‌های پیش پا افتاده را در این مقام جایی نیست. هنگام انتخاب عنوان، نویسنده باید از دید خواننده به عنوان بنگرد» (یونسی، ۱۳۷۹: ۱۰۹-۱۱۱).

در ادامه به بررسی عملکرد نویسنده در انتخاب نام اثر بر اساس معیارهای یادشده می‌پردازیم.

۲-۲. انتخاب نام بر اساس عناصر ساختاری داستان

«عنوان نخستین آستانه متنی است؛ نه می‌توان از آن گذشت و نه می‌توان به آن بی‌اعتنا بود. اگر خواننده بخواهد به تحلیل و دقت نظر و پژوهش اثر پردازد، هیچ چیز مانند عنوان برای تفکیک متن و پژوهش در آن او را یاری نمی‌رساند» (محمدی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۶). همان‌گونه که ذکر شد یکی از مؤلفه‌های انتخاب عنوان پیوند با عناصر درونی داستان است.

گاهی نام‌ها خبر از کشمکش اصلی داستان می‌دهند. در تعریف کشمکش به عنوان یکی از عناصر مهم در داستان باید گفت:

«کشمکش عنصر مهم در شکل‌گیری پیرنگ داستان می‌باشد. در هر نوع داستان، خواه ساده باشد یا پیچیده، به محض خلق شخصیت‌ها کشمکش نیز به وجود می‌آید. این نوع کشمکش به اشکال مختلف ممکن است ظاهر شود. کشمکش جسمانی (physical) میان دو شخصیت؛ کشمکش ذهنی (mental) میان دو تفکر، کشمکش عاطفی (emotional) تعارض میان عواطف مختلف شخص، کشمکش اخلاقی (moral) ستیز و مخالفت شخصیت داستان با اصول اخلاقی» (داد، ۱۳۸۵: ۳۸۵-۳۸۶).

از عناوین مطرح‌شده در کتاب که با کشمکش اصلی داستان مرتبط است، می‌توان به این موارد اشاره کرد: «قطره‌های باران»، «تصمیم نهایی»، «شرم»، «صدای گریه»، «دانه‌های خرما»، «چند مرغ دریایی»، «شکوفه‌های سیب»، «درخت بادام»، «راهزنان» و «دانه‌های تلخ».

گاهی ترکیبی از کشمکش و نشانه مکانی هستند. «پرده کجاوه» نمونه‌ای از این قسم است. گاهی نام داستان، نام شخصیت‌های واقعی یا تخیلی است. مثل داستان زندگی بزرگان.

«منشأ انواع شخصیت‌ها در قصه ممکن است حیوانی (مثل خرگوش باهوش)، گیاهی (مثل گل‌رز)، طبیعی (مثل باد، طوفان، خورشید)، افسانه‌ای (مثل دیو هفت‌سر)، شیء (مثل چراغ جادو)، اسطوره‌ای (مثل رستم)، عامیانه یا فولکور (مثل ماه‌پیشونی)، خیالی (مثل انسان پرنده) و... البته بعضی از شخصیت‌ها ممکن است ترکیبی از دو یا چند منشأ باشند مثل مرغ تخم‌طلا (حیوانی و افسانه‌ای) (همتی، ۱۳۹۲: ۷۷-۷۸).

در عناوین داستانی کتاب «مثل حضرت سلیمان (علیه السلام)» نمونه‌ای از شخصیت‌های واقعی است.

گاهی نام مهم‌ترین نشانه مکانی داستان است. «وقایع داستان در خلأ نمی‌گذرد. مکان یا محیطی باید که داستان در آن واقع شود؛ محل وقوع داستان را محیط داستان می‌گویند» (یونسی، ۱۳۷۹: ۳۹). از جمله نمونه‌هایی که می‌توان در اثر پیش رو نام برد: «حصار من»، «روی زمین»، «کنار پنجره» و «کوچه‌های مدینه». گاهی نام نشانه زمانی است. «ظرف زمان می‌تواند در بر دارنده دوره تاریخی معینی باشد» (مستور، ۱۳۸۶: ۴۶). «آن لحظه شیرین»، «آخرین دیدار» و «روز دوشنبه» نمونه‌هایی از عناوین زمانی است. گاهی نام نشانه شخصیت فیزیکی را می‌دهد. همان‌گونه که در ابتدای بحث اشاره کردیم، در یک داستان لزوماً شخصیت‌ها انسانی نیست. همان چیزی که در این مجموعه داستان نیز با آن روبه‌رو هستیم. «ماهی کوچک»، «دهکده سرخ»، «رؤیای شیرین»، «لبخند همیشگی»، «سکوت دلنشین»، «تنگ نقره‌ای»، «هوای داغ»، «چشمان خیس»، «دستار سفید» و «تبسم بر لب» ویژگی و نشانه‌ای از شخصیت داستان را هویدا می‌سازد. گاهی نام نشانه‌ای از موقعیت روانی، روحی شخصیت می‌دهد. «مانند جغد» که توصیفی از کاخ مخوف مأمون عباسی است و نویسنده از این تعبیر به منظور ایجاد خوف و دلهره بهره جسته است. گاهی نام دورانی از زندگی شخصیت اصلی را در بر می‌گیرد که در این خصوص عنوانی در کتاب ندیدیم. گاهی نام داستان یا حکایت، همان نام مثل و حکایت است. نام اثر «ستاره من» که تلمیحی به حدیث معروف پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که در ادامه بحث به تفصیل به آن خواهیم پرداخت. گاهی نام از وضعیت زیستی شخصیت خبر می‌دهد. «همه در انتظار»، «سیب نیم‌خورده» و «خنجری در آستین» گوشه‌هایی از وضعیت شخصیت داستان را به نمایش می‌گذارند. گاهی نام ترکیبی از نشانه مکانی و شخصیت است. «شانه امام»، «لانه گنجشک»، «آب نهر»، «آن شب تلخ» و «پرنده در قفس» نمونه‌هایی از این گزینه است.

بیشتر عناوین داستان‌های کتاب خبر از کشمکش اصلی داستان می‌دهند و در مرحله بعد هم نشانه فیزیکی شخصیت داستان از طریق نام داستان به مخاطبان معرفی می‌شود.

۲-۳. انتخاب نام بر اساس عوامل درون‌متنی و برون‌متنی

در گزینش نام در یک اثر ادیب گاهی تحت تاثیر عوامل بیرون از متن بوده و گاه بر عوامل درونی اثر تاکید دارد که تعمق در هر رویکرد ما را به ابعاد مهم شخصیت نویسنده نزدیک می‌سازد.

۲-۳-۱. عناصر درون‌متنی

عناصر درون‌متنی مستقیم با اثر و فضای آن مرتبط بوده و انتخاب عنوان از روی این عناصر به‌نوعی تاکید و تکرار بر یک بخش مهم در اثر ادبی است که مخاطب به محض روبه‌رو شدن با

عنوان، انگیزه مطالعه کل آن را در جانش احساس می کند تا کنجاوی خود را پاسخ گوید.

۲-۳-۱-۱. عناصر بلاغی

ما در اثر پیش رو با نام‌هایی از جنس تشبیه، استعاره و نماد روبه‌رو می‌شویم که در عین ساده‌بودن ویژگی تحریک حس کنجاوی نوجوانان را به دنبال می‌آورد. «نویسنده ممکن است برای القای غم و اندوه یا احساس خطر و مصیبت از رنگ‌های تیره استفاده کند یا ممکن است در وصف اشخاص بی‌مسلك داستان به پرندگان شکاری اشاره کند و بدان وسیله فضای داستان را بر ما ارائه کند. وظیفه این تشبیهات و استعارات وظیفه‌ای رمزی و کنایی است» (یونسی، ۱۳۷۹: ۳۸). در ادامه به چند مورد از این عناوین نمادین اشاره خواهیم کرد.

قصه «ماهی کوچک» نامی استعاری از مهمانی است که یک شب در منزل امام رئوف ساکن می‌شود و از فرط این خوشحالی خود را چون یک ماهی کوچک غرق در آن دریای عظیم می‌بیند. «ماهی به یقین نماد عنصر آب است. یعنی نماد جایی که در آن می‌زید» (شوالیه و گبران، ۱۳۷۹، ج ۵: ۱۲۹). در داستان «مثل حضرت سلیمان» ورود و خروج امام به قصر با باد همراه می‌شود که بنا به تعبیر درباریان ایشان را همچون حضرت سلیمان رام‌کننده بادها می‌نامند. در داستان «مانند جغد» نویسنده بعد از بیان محبوبیت امام (علیه السلام) در میان مردم طوس و نقشه مامون در ایجاد یک سفر اجباری برای امام از قصر او تعبیر نمادین به جغد کرده است. جغد نماد شومی و بدیمنی است. «از آن جایی که جغدها نور روز را نمی‌بینند، نماد اندوه، ظلمت، انزوا و خلوتی مالیخولیایی است» (همان، ج ۲: ۴۳۴). «حصار من» اشاره به داستان سفر امام هشتم به شهر نیشابور و بیان حدیث معروف سلسله الذهب است. داستان «پرنده در قفس» نیز یک عنوان استعاری است از اقامت امام (علیه السلام) در شهر سرخس و ممنوعیت ملاقات ایشان با مردم که با این تعبیر بیان شده است. «پرنده، نماد روح است و نقشی واسط در آسمان و زمین دارد» (همان: ۲۰۲).

۲-۳-۱-۲. خوراکی‌ها

شماری از عناوین داستان برگرفته از نام خوردنی‌هاست که شاید با توجه به علائق کودکان و نوجوانان گزینش شده باشد تا زمینه اخلاقی آن نیز بهتر در ذهن ایشان نهادینه شود. سیب، انار و خرما از جمله میوه‌های بهشتی هستند که در اثر پیش رو مورد اشاره قرار گرفته‌اند و هر یک حامل یک پیام مهم اخلاقی هستند.

«ارزش اجتماعی مواد غذایی برای اولین بار توسط هرودت (۴۲۵-۴۸۴ ق. م) مورخ یونانی به آن پرداخته شد. انسان‌شناسان باستانی کشف کردند، در یک محیط اجتماعی، غذا اهمیتی را

به‌وجود می‌آورد که از عملکرد بنیادی آن فراتر می‌رود و این امر بر درک و دریافت مخاطب از آن تاثیر می‌گذارد. غذا نشانگر سازمان‌های اجتماعی، باورهای مذهبی و دیگر جنبه‌های زندگی جمعی است؛ به عبارت دیگر یک عنصر مهم برای درک کلی «رمزگان» یک فرهنگ است» (دانسی، ۱۳۹۸: ۲۶۸-۲۶۹).

«پوشش و غذا برای نمونه‌هایی نشان می‌دهد، مفاهیم پایه دیدگاه‌های نشانه‌شناسی یک چارچوب بنیادی برای درک پدیده‌های اجتماعی مانند آیین‌ها، دسته‌بندی‌ها (خوردنی‌های مجاز و نازوا) جریان‌های مد و ... را فراهم می‌کند. به‌درستی آن‌ها به ما اجازه می‌دهند که کلیتی را در آن‌ها مشاهده کنیم که در یک نظام معنایی تعریف‌شده توسط انسان قرار دارد (همان: ۲۸۲).

مثلاً دربارهٔ سیب «کشف و کشت آن به ۶۵۰۰ سال قبل میلاد در آسیای میانه می‌رسد. رامسس دوم مصر در سواحل نیل در قرن سیزدهم درختان سیب کشت داد. یونانیان شروع به پرورش درختان سیب در هفت قرن قبل از میلاد کردند. آن‌ها در اساطیر یونانی سیب را «میوهٔ طلایی» نام‌گذاری کردند» (همان: ۲۷۵). داستان «سیب‌نیم‌خورده» از خشم امام (علیه‌السلام) از اسراف یکی از اطرافیان در خوردن یک سیب سخن گفته‌است. آب در فرهنگ ایرانی-اسلامی از قداست خاصی برخوردار است. در داستان «آب نهر» با سرگذشت مردی روبه‌رو می‌شویم که برای دریافت کمک به محضر امام (علیه‌السلام) شرفیاب می‌شود و در آنجا بدون اینکه حرفی بزند مبلغ کامل بدهی خود را از زیر سجادهٔ امام (علیه‌السلام) هدیه می‌گیرد. «معانی نمادین آب را می‌توان در سه مضمون اصلی خلاصه کرد: چشمهٔ حیات، وسیلهٔ تزکیه و مرکز زندگی دوباره» (شوالیه و گریبان، ۱۳۷۹، ج ۱: ۳-۴). داستان از نهری آب آغاز می‌شود و با بخشش امام (علیه‌السلام) به انتها می‌رسد تا ویژگی‌های نمادین آب در قصه یک‌بار به‌صورت حقیقی و دیگر بار مجازی تاکید شود. «شکوفه‌های سیب» داستان اقامت امام (علیه‌السلام) در خانه‌ای با یک درخت خشکیدهٔ سیب است که به‌محض ورود امام (علیه‌السلام) به شکوفه می‌نشیند، «درخت بادام» داستان کرامت امام (علیه‌السلام) در خانهٔ پیرزنی است که چند روزی مهمان او می‌شود و در آخرین روز برای او دانهٔ بادامی می‌کارد که شفاف‌بخش دردهای اهالی شهر می‌شود. «دانه‌های تلخ» حسن ختم کتاب است که با نحوهٔ شهادت امام (علیه‌السلام) توسط مامون با دانه‌های مسموم انار به تصویر کشیده شده است.

۲-۳-۱. نشانه‌های زمانی

در انتخاب عنوان داستان گاهی نویسنده از عنصر زمانی استفاده می‌کند. «گاه زمان در یک اثر ادبی زمینه‌ای مهیای می‌سازد تا نویسنده، خواننده را با خود به دیدار زمانی خاص به گذشته‌های دور یا آینده‌های فرارو ببرد» (یوسفی، ۱۳۸۶: ۲۲). «آن لحظهٔ شیرین» ماجرای اهدای چند تار

موی جد امام (علیه السلام) توسط یکی از دوستداران ایشان است که آن فرد خوشحالی امام را هنگام دریافت این هدیه به یک لحظه ناب شیرین تعبیر کرده است. «روز دوشنبه» داستان همراه شدن امام (علیه السلام) با مردم برای اقامه نماز باران در محلی خارج از شهر است که در روز دوشنبه واقع شده است. «آن شب تلخ» ماجرای مسمومیت امام با دانه‌های انگوری است که مامون با اصرار به ایشان می‌خوراند و به تعبیر غلام امام آن شب شبی تلخ در زندگی ایشان بوده است. «آخرین دیدار» ماجرای آخرین سفر حج ایشان همراه با فرزند بزرگوارشان است که قبل از سفر به خراسان انجام گرفت.

۲-۳-۱-۴. نشانه‌های مکانی

گاهی عناصر مکانی در نام‌گذاری داستان موثر واقع می‌شود. «در بعضی آثار، موقعیت مکانی اثر است که بار عمده ساخت و ساز ادبی- هنری کار را بر دوش دارد و فضایی ایجاد می‌کند تا خواننده با میل و رغبت، اثر را تا پایان بخواند» (یوسفی، ۱۳۸۶: ۲۱). «شانه امام» داستان مردی است که در طواف خانه خدا لحظه‌ای در امامت امام مردد می‌شود و امام او را از این عقیده باطل آگاه می‌کند. مرد سر بر دوش امام گریه می‌کند و به حقانیت ایشان اقرار می‌کند. در داستان «دهکده سرخ» داستان توقف ایشان با کاروان در منطقه‌ای به همین نام است که با دست پر خیر و برکت ایشان چشمه‌ای می‌جوشد و همگی در آن مکان وضو گرفته، اقامه نماز می‌کنند. «کنار پنجره» ملاقات امام (علیه السلام) با حالت بیماری از کنار پنجره با مردم دوستدار ایشان است. در داستان «هوای داغ» ماجرای کیسه کشیدن فردی در هوای غبار گرفته حمام توسط امام (علیه السلام) روایت می‌شود که مرد خیلی دیر از موضوع مطلع می‌شود، ولی ایشان به کار خود ادامه می‌دهند. «کوچه‌های مدینه» قصه وداع جانشوز ایشان با سرزمین خویش بعد از حکم اجباری مامون برای سفر به خراسان است.

۲-۳-۱-۵. مضمون و درون‌مایه

یکی دیگر از زمینه‌های نام‌گذاری داستان استفاده از درون‌مایه اثر است که در اثر پیش رو نیز با آن مواجه هستیم. «در هر کجای داستان که عنوان به خاطر نویسنده رسید، باید به هماهنگی و تطبیق آن با موضوع بیندیشد و با احتساب تمامی جوانب، اسمی مناسب برگزیند. در واقع باید عنوان و موضوع در ارتباط با هم دیگر باشند» (بصیری، ۱۳۹۶: ۲۵۵). مثلاً در داستان «راهزنان» به داستان نجات بخشی جامعه اهدایی امام (علیه السلام) به دعبل و فرار او از دست راهزنان اشاره شده است. در داستان «میهمان» به داستان برخورد امام (علیه السلام) با یک میهمان و بزرگداشت او اشاره شده است. در «مزد کارگر» به نحوه برخورد با کارگران پرداخته شده است.

۲-۳-۱-۶. ایشیا

یکی دیگر از موارد انتخابی برای نام استفاده از ایشیاست. «عنوان‌های چشم‌گیر و جالب اغلب فرم و شکل یک پارادوکس پیدا می‌کنند. مانند دسته گلی از سیب خاردار، خشم آرام و...» (دات فایر، ۱۳۸۸: ۱۲۹). در اثر مورد مطالعه این تناقض در قالب پوشش بروز می‌کند. «در سپهر نشانه، لباس چیزی بیشتر از یک محافظ و پوشش برای بدن است. این یک نظام نشانه‌ای است که با دیگر رمزگان‌های اجتماعی در یک جامعه از طریق اینکه کدام یک از متغیرهای اجتماعی همچون گرایش‌های جنسی، سن، طبقه اجتماعی و باورهای سیاسی قابلیت رمزگذاری دارند در پیوند است» (دانسی، ۱۳۹۸: ۲۵۳). غالباً لباس علاوه بر اینکه نقش پوشش دارد، علامتی از نجابت و حیاست که با عنوان پیش رو حالتی متناقض گونه دارد؛ چراکه یک لباس آستین بلند نمادی از یک انسان با حیاست، ولی پنهان کردن دشنه در آستین نمادی از خیانت و جفاکاری است. «خنجری در آستین» ماجرای غیب‌گویی امام علیه السلام در برخورد با یکی از خوارج است که همراه با خود خنجری مسموم دارد و به بهانه پرسشی به امام علیه السلام نزدیک می‌شود و ایشان بیرون آوردن خنجر را شرط پاسخ به شبهه اعلام می‌کنند. در عنوانی دیگر که حاکی از ذکاوت نویسنده داستان در انتخاب دقیق نام است، با یک ترکیب نمادین و متناسب با شخصیت حضرت رضا علیه السلام رو به رو می‌شویم. «دستار سفید» به ماجرای همراهی مردم با امام علیه السلام در خواندن نماز عید فطر اشاره شده که مامون از ترس این شکوه حضور مردم حضرت را مجبور به بازگشت به خانه کرد. «دستار یا عمامه نماد قدرت و مقام برای اعراب بوده است و معمولاً هم رنگ آن سفید بوده است و خود پیامبر نیز این رنگ را دوست داشتند» (شوالیه و گربران، ۱۳۷۹، ج ۴: ۳۰۷).

در باب عنوان متناقض گونه می‌توان به داستان «تنگ نقره‌ای» استناد کرد که به ظاهر از دو نماد ارزشمند و پربهای «تنگ» و «نقره» سخن گفته شده و در ارزشمندی تنگ چنین آمده است: «ارزش تنگ استعاری است و از طریق محتوایش عمل می‌کند، محتوای تنگ فزّار است و گران بها و تنگ یا کوزه تنها ظرفی است که به شدت قدرت نگهداری مایعات را دارد، زیرا برخلاف دیگر ظروف، سربسته است و قائم. به این ترتیب تنگ از راز بر می‌خیزد، یا از همپای راز یعنی قداست، بطری حاوی اکسیر و یا معجون عشق آفرین است: اکسیر زندگی طولانی یا به عبارت رایج‌تر آب حیات که هر دو به عنوان معرفت عرفانی موجب مستی می‌شوند» (همان، ج ۲: ۳۶۹).

در ارزش نقره نیز که «آن را فلزی شاهانه نامیده اند به یک روایت مختصر بسنده می‌کنیم که در اخبار یکی از شاهان ایرلندی آمده است که در یکی از جنگ‌ها دست خود را از دست داد و این نقص عضو او را از سلطنت برکنار کرد. پزشکان دستی از نقره برایش ساختند تا دوباره توانست به

تخت سلطنت تکیه کند» (همان، نقل به مضمون، ج ۵: ۴۳۹-۴۴۰). در داستان «تنگ نقره‌ای» مأمون به هنگام نماز از خدمتکاران برای وضو گرفتن کمک می‌گیرد و آنان با آوردن تنگ نقره‌ای به انجام وظیفه می‌پردازند، اما امام (علیه السلام) با قرائت آیه ۱۱۰ سوره کهف مأمون را از اینکه در عبادت، کسی را به زحمت بیندازد شماتت کرده‌اند و اینجاست که گرچه عنوان به‌ظاهر ارزشمند می‌نماید، ولی در حقیقت بیانگر یک ردیله مهم اخلاقی در شخصیت اصلی است.

۲-۳-۲. عناصر برون‌متنی

«عناصری که به صورت غیر مستقیم با متن ارتباط دارد و از دنیای بیرون متن حکایت دارد، عناصر برون‌متنی نامیده می‌شوند» (آلن، ۱۳۸۰: ۱۴۹). گاهی عناوین داستان‌ها که از عناصر برون‌متنی تشکیل یافته «برگرفته از شخصیت‌های اسطوره‌ای و تاریخی است یا به مکان و حادثه‌ای در تاریخ ارجاع می‌دهد یا به گفت‌وگوی متن با سایر متون (بینامتنیت) می‌پردازد» (صالحی ساداتی و دیگران، ۱۳۹۸: ۶۴).

۲-۳-۲-۱. بینامتنیت

بینامتنیت به حضور هم‌زمان متن‌ها در هم اشاره دارد (قهرمانی، ۱۳۹۲: ۱۲۶). «به گمان ژنت نقل قول‌ها و بازگفت‌هایی از متنی دیگر (که معمولاً داخل گیومه قرار می‌گیرند)، سرقت ادبی، اشارات کنایه‌آمیز، نقل به معنا در این دسته جای دارند» (احمدی، ۱۳۷۰: ج ۱: ۳۲۰). یکی از مصادیق بینامتنیت در اثر مذکور، عنوان اصلی است که در همان صفحات ابتدایی نویسنده محترم به شرح بخشی از ترجمه حدیث پرداخته و راز انتخاب خویش را فاش کرده است، وگرنه فضای داستان‌ها با عنوان ارتباطی ندارد. پس عنوان اثر تحت تاثیر عوامل برون‌متنی شکل گرفته و به حدیث معروف پیامبر اسلام اشاره دارد؛ بنابراین از نوع بینامتنیت و از نوع صریح است. «در این نوع بینامتنیت حضور آشکار یک متن در متن دیگر دیده می‌شود. مؤلف متن دوم مرجع متن خود، یعنی متن اول را پنهان نمی‌کند. نقل قول گونه‌ای بینامتنی می‌باشد که نقل قول با ارجاع و بدون ارجاع از تقسیمات آن می‌باشد. در نوع غیر صریح حضور پنهانی یک متن در متن دیگر دیده می‌شود و سرقت ادبی از گونه‌های این نوع بینامتنیت است» (آذر، ۱۳۹۵: ۲۱-۲۲) که در شرح حدیث چنان آمده که مردی از اهل خراسان به آن امام عرض کرد: ای پسر رسول خدا من رسول خدا ﷺ را در خواب دیدم که گویا به من می‌فرمود:

«كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا دَفِنَ فِي أَرْضِكُمْ بَعْضَتِي وَأَسْتُخْفِطُكُمْ وَدِيْعَتِي وَغَيْبَ فِي تَرَاكُمُ نَجْمِي» فَقَالَ لَهُ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَا الْمَدْفُونُ فِي أَرْضِكُمْ وَأَنَا بَعْضُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ وَأَنَا الْوَدِيْعَةُ وَالنَّجْمُ الْأَقْمَرُ

زَارِنِي وَهُوَ يَعْرِفُ مَا أُوجِبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ حَقِّي وَطَاعَتِي فَأَنَا وَآبَائِي سُفْعَاؤُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ كُنَّا سُفْعَاءَهُ نَجَا وَ لَوْ كَانَ عَلَيْهِ مِثْلُ وَزْرِ الثَّقَلَيْنِ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ «مَنْ رَأَنِي فِي مَنَامِهِ فَقَدْ رَأَنِي لِأَنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتِمَّتُّلُ فِي صُورَتِي وَ لَا فِي صُورَةِ أَحَدٍ مِنْ أُوصِيَائِي وَ لَا فِي صُورَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ شِيعَتِهِمْ وَ إِنَّ الرُّؤْيَا الصَّادِقَةَ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ» (ابن بابويه، ۱۳۷۸، ج ۲: ۵۸۴)؛ چگونه خواهید بود زمانی که پاره‌ای از تن من در سرزمین شما مدفون شود و شما نگهبان ودیعه من باشید و ستاره من در خاک شما روی بیوشاند؟ پس امام رضا (علیه السلام) به او فرمود: آن مدفون در زمین شما منم و پاره تن پیمبر شما منم و آن ودیعه و آن ستاره منم. آگاه باشید که هر کس مرا زیارت کند، و آنچه را از حق من و طاعت من که خدای عز و جل واجب ساخته است بشناسد، من و پدرانم در روز قیامت شفیع او خواهیم بود، و کسی که ما شفیعان او باشیم نجات خواهد یافت، اگر چه به اندازه گناه ثقلین، جن و انس را بر دوش داشته باشد. و پدرم از جدم از پدرش - علیهم السلام - برای من حکایت کرد که رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که مرا در خواب ببیند، به حقیقت مرا دیده است، زیرا شیطان به صورت من و به صورت یکی از اوصیای من و به صورت یکی از شیعیان ایشان در نمی‌آید، و رؤیای صادقه جزئی از هفتاد جزء نبوت است.

شاید نویسنده با انتخاب این حدیث پیامبر و گزینش این نام قصد داشته از منظر رسول خدا ﷺ به بیان حوادث، شخصیت و کرامات امام هشتم بپردازد.

۲-۴. بررسی عنوان داستان از منظر معنا

در ترکیب اضافی عنوان کتاب توضیحاتی وجود دارد. نویسنده محترم در همان صفحات ابتدایی و پیش از ورود به داستان‌های کتاب از علت نام‌گذاری کتاب با ذکر بخش کوتاهی از ترجمه حدیث نبوی پرده برداشته است که این یکی از نقاط قوت عنوان است و ما نیز در قسمت‌های پیشین به اصل حدیث و استعاری بودن این عنوان اشاره نمودیم. اما درباره تعبیر امام (علیه السلام) به ستاره نکاتی جالب توجه وجود دارد که ذکر آن در این مجال خالی از لطف نیست.

حضرت علی (علیه السلام) در قسمت انتهایی خطبه ۱۰۰ نهج البلاغه این‌گونه فرمود: أَلَا إِنَّ مِثْلَ آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ كَمِثْلِ نُجُومِ السَّمَاءِ؛ إِذَا خَوَى نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ؛ آگاه باشید! آل محمد ﷺ همانند ستارگان آسمانند که هر گاه یکی از آن‌ها غروب کند، دیگری طلوع می‌کند. آل محمد ﷺ همانند ستارگان اند که قرآن مجید درباره آن‌ها می‌فرماید (وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ) (نحل، ۱۶)؛ آن‌ها به وسیله ستارگان هدایت می‌شوند و در جایی دیگر می‌فرماید: (وَ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ

لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ (انعام، ۹۷)؛ خداوند کسی است که ستارگان را برای شما قرار داد؛ تا در تاریکی‌های صحرا و دریا به‌وسیله آن‌ها هدایت شوید.

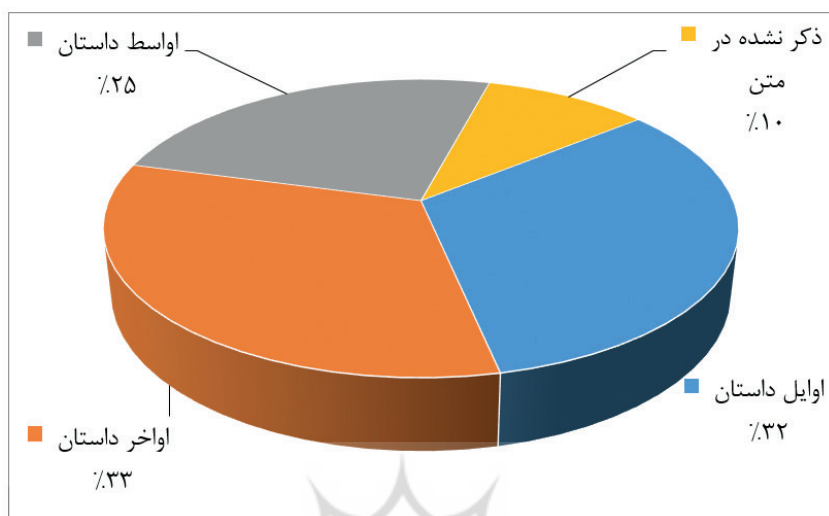
«در زمان‌های قدیم که قطب‌نما اختراع نشده بود و جاذبه‌ها به صورت امروز نبود، قافله‌ها در صحراها و کشتی‌ها در دریاها، در شب‌های تاریک به‌وسیله ستارگان آسمان راه را پیدا می‌کردند و به منزل مقصود می‌رسیدند و از ظلمات بز و بحر‌رهایی می‌یافتند. نجات در دنیا و آخرت و راهیابی به سعادت دارین نیز در پرتو هدایت آل محمد ﷺ امکان‌پذیر است. مطلب دیگر اینکه آسمان شب خالی از ستاره نمی‌شود؛ هر زمان ستارگانی آرام و آهسته غروب می‌کنند، ستارگان دیگری در افق مشرق ظاهر می‌شوند؛ اهل بیت پیامبر (علیهم‌السلام) نیز چنین هستند؛ هر امامی چشم از جهان فرو می‌بندد، امام دیگری جای او را می‌گیرد تا نوبت به حضرت مهدی (علیه‌السلام) رسد و با قیام خود جهان را پر از عدل و داد کند» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶: ج ۴: ۳۷۰).

در حدیث دیگری پیامبر ﷺ فرمود: «النُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنَ الْعَرَقِ، وَأَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي مِنَ الْإِخْتِلَافِ» (بروجردی، ۱۳۷۱، ج ۱: ۱۹)؛ ستارگان، مایه امنیّت و نجات از غرق شدن برای اهل زمین هستند (زیرا در مسافرت‌های دریایی، با کمک ستارگان به مقصد می‌رسیدند و اهل بیت من، سبب امان و نجات امّت از اختلافات هستند. «تعبیر «امّتی» که در حدیث آمده، نشان می‌دهد که تمام امّت پیامبر اکرم ﷺ در طول زمان می‌توانند از هدایت‌های اهل بیت (علیهم‌السلام) بهره‌مند شوند. در نتیجه، همیشه امامی از اهل بیت (علیهم‌السلام) در میان امّت خواهد بود» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ج ۴: ۳۷۴).

با توجه به ارتباط نزدیک احادیث با آیات قرآن می‌توان گفت که آنچه در تفاسیر قرآنی راجع به ستاره آمده است به حدیث شریف نیز قابل ارجاع است. از ویژگی‌های شاخص ستاره درخشش در شب، جایگزینی یکی جای دیگری و ویژگی هدایت‌کنندگی آن سخن به میان آمده که برای مخاطب نوجوان کاملاً ملموس و قابل فهم است. سپس از طریق تشبیه، مخاطب را به امتداد جریان ولایت و نیازمندی بشریت به این فروغ بی‌غروب متوجه ساخته است.

۲-۵. بررسی موقعیت نام داستان در خود اثر

در اکثر داستان‌های کتاب مد نظر، نام در جایی از داستان مورد اشاره قرار گرفته است. این تکرار می‌تواند ناشی از اهمیت آن کلیدواژه باشد که نویسنده چقدر به مقوله آگاهی‌بخشی به مخاطب دقت نظر داشته‌ و در کدام بخش داستان پرده از راز انتخاب واژه بردارد و مخاطب کم‌سن و سال خویش را با دنیایی از ابهامات و پرسش‌ها رها نکند. در نمودار ۱ به این مقوله مهم پرداخته شده است.

نمودار ۱: موقعیت عناوین داستان‌ها

با مشاهده نمودار ۱ کاملاً مشخص است که نویسنده فقط در چند مورد نام اثر را در لایه محتوای پیچیده و اول و انتهای داستان در یک نسبت تقریباً مساوی با هم هستند.

۳. نتیجه‌گیری

موضوع «انتخاب نام» در یک اثر ادبی از اهمیت بسیاری برخوردار است. در کتاب‌های مختص سنین کودک و نوجوان مقوله نام‌گزینی برای عنوان یا شخصیت‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار است، به‌ویژه اگر کتاب از لحاظ تصویرگری و طراحی جلد از استانداردهای لازم برخوردار نباشد. ما در این پژوهش به بررسی عناوین داستانی با توجه به عوامل درون‌متنی و برون‌متنی پرداختیم. عوامل درون‌متنی هم‌چون عناصر بلاغی، خوراکی‌ها، نشانه‌های زمانی و مکانی، مضمون و اشیا و عوامل برون‌متنی چون بینامتنیت در نام‌گذاری عناوین داستان‌ها نقش داشته‌اند. استناد به عناصر بلاغی چون تشبیه، استعاره و نماد در نام‌گذاری آثار مورد اهتمام بوده است. استفاده از نام خوراکی‌های بهشتی و حیوانات، مخاطب نوجوان را به مطالعه در دنیای نمادها رهنمون می‌سازد. نشانه‌های زمانی و مکانی برهه‌های مهم تاریخ زندگانی علی بن موسی الرضا علیه السلام یا اماکن مهم پیدایش حوادث مهم را به مخاطب نوجوان یادآوری می‌کند. در مجموع، واکاوای عوامل دخیل

درون یا برون‌متنی عنوان و همچنین تحقیق در ساختار معنایی عناوین داستان‌ها به اعتقادات دینی و عقیدتی و حوزه مطالعاتی نویسنده گریز می‌زند و از سوی دیگر اشراف اطلاعاتی او را به ویژگی‌های روانی مخاطب نوجوان و علایق و سلیق او نشان می‌دهد. گاهی نام‌ها از درون خود اثر می‌جوشد تا نویسنده توجه مخاطب خویش را در یک نقطه خاص درگیر کند و گاهی مضمون دستمایه انتخاب قرار می‌گیرد تا مخاطب نوجوان خود به تفحص و کنکاش در بزنگاه داستان بپردازد. مثلاً داستان مهمان یا راهزنان نامی برآمده از محتوا و درون‌مایه اثر است؛ اما عنوان نمادین مانند جغد که تعبیری استعاری از کاخ مامون است عیناً در خود اثر و در انتهای آن ذکر شده است. همچنین مطالعه اثر منتخب گویای این حقیقت است که بیشتر عناوین داستان‌ها در بطن داستان به صورت مستقیم مورد توجه قرار گرفته تا تمرکز و تأکید نویسنده بر روی یک کلیدواژه خاص ابعاد حقیقی یا احیاناً نمادین واژگان را برای مخاطبان رمزگشایی کند و تکرار مغرضانه آن کلیدواژه از سوی مؤلف آگاه مخاطب نوجوان را با سرعت و دقت بیشتری با وجوه و جلوه‌های رفتاری شخصیت آسمانی امام هشتم علیه السلام و وقایع زمان ایشان آشنا سازد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مآخذ

قرآن کریم.

- آذر، اسماعیل. (۱۳۹۵). «تحلیلی بر نظریه‌های بینامتنیت ژنتی». *پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*. شماره ۳ (پیاپی ۲۴). صص: ۱۱-۳۱.
- آلبوغبیش، عبدالله؛ گل‌بابایی، فاطمه. (۱۴۰۰). «پیرامتن عنوان در نظم و نثر فارسی از قرن پنجم تا نهم هجری». *نقد و نظریه ادبی*. سال ششم. دوره اول. شماره پیاپی ۱۱. صص: ۳۱-۵۷.
- آلن، گراهام. (۱۳۸۰). *بینامتنیت*. مترجم: پیام یزدانجو. تهران: مرکز.
- ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۷۸). *عیون أخبار الرضا*. قم. انتشارات شریف‌رضی.
- احمدی، بابک. (۱۳۷۰). *ساختار و تأویل متن*. تهران: مرکز.
- بروجردی، سید حسین. (۱۳۷۳). *جامع الأحادیث الشیعه فی أحكام الشریعه*. المجلد السادس و العشرون. قم: صفح.
- اسکولز، رابرت. (۱۳۷۷). *عناصر داستان*. ترجمه طاهری، فرزانه، چاپ اول، تهران: مرکز.
- بصیری، مریم. (۱۳۹۶). *فرآیند شکل‌گیری داستان در ادبیات داستانی و دراماتیک*. چاپ اول، تهران: امیرکبیر.
- بیشاپ، لئونارد. (۱۳۷۴). *درس‌هایی درباره داستان نویسی*. ترجمه محسن سلیمانی، چاپ اول، تهران: سوره مهر.
- پایور، احمد. (۱۳۷۰). *بازنویسی - بازآفرینی در ادبیات کودکان و نوجوانان*. تهران: مولف.
- پروینی، خلیل و ناظمیان، هومن. (۱۳۹۸). *ادبیات داستانی قدیم عربی (گونه‌شناسی و تحلیل عناصر داستانی)*. چاپ دوم، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- حکیمی، محمود و کاموس، مهدی. (۱۳۸۳). *مبانی ادبیات کودک و نوجوان ویژه ادبیات دینی*. چاپ اول، تهران: آرون.
- دات فایر، داین. (۱۳۸۸). *فن رمان نویسی*. ترجمه محمد جواد فیروزی. چاپ اول. تهران: نگاه.
- داد، سیما. (۱۳۸۵). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*. تهران: مروارید.
- دانسی، مارسل. (۱۳۹۸). *جستاری در باب معنا (راهنمایی در بابه نظریات و کاربرد نشانه‌شناسی)*. ترجمه ابراهیم رهنما. تهران: کوله‌پشتی.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۶۳). *امثال و حکم*. چاپ ششم، تهران: امیرکبیر.
- رهگذر، رضا. (۱۳۶۶). *واما بعد...* (چند و چونی در ادبیات کودکان و نوجوانان). چاپ اول، تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- _____ (۱۳۸۸). *گذری بر ادبیات کودک و نوجوان قبل و بعد انقلاب*. چاپ دوم، تهران: موسسه انجمن قلم ایران.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۵۸). *موسیقی شعر*. تهران: توس.
- شکوهی، غلامحسین. (۱۳۶۵). *تعلیم و تربیت و مراحل آن*. چاپ اول. مشهد: موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۷). *سبک‌شناسی نثر*. چاپ دوازدهم. تهران: میترا.
- شوالیه، ژان؛ گربران، آلن. (۱۳۷۹). *فرهنگ نمادها*. ترجمه سودابه فضایی، تهران: جیحون.

- صالحی ساداتی، سیده ساره؛ راستگوفر، سید محمد؛ یوسفی، محمدرضا و طاهری، فاطمه سادات. (تابستان ۱۳۹۸)، بررسی عنوان داستان های جنگ حوزه کودک و نوجوان (دهه شصت و هفتاد)، *فنون ادبی*. سال یازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۲۷). صص ۲۷ - ۵۱.
- عمید، حسن. (۱۳۸۹). *فرهنگ فارسی عمید*. تهران: راه رشد.
- فضایلی هاشمی، سعید. (۱۳۹۱). *شیشه های داستان نویسی* داستان بلند [رمان]، چاپ دوم، تهران: ایران.
- قاسمی، ضیاء. (۱۳۹۷). *سبک ادبی از دیدگاه زبان شناسی*. چاپ دوم. تهران: امیرکبیر.
- قزل ایاغ، ثریا. (۱۳۹۲). *ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن*. چاپ دهم. تهران: سمت.
- قطران تبریزی. (۱۳۶۳). *دیوان قطران تبریزی*، به تصحیح محمد نجوانی. چاپ اول. تهران: ققنوس.
- قطوس، بسام موسی. (۲۰۰۱). *سیمبایع العنوان*. الصدر الأول. اردن: وزارة الثقافة.
- قهرمانی، مریم. (۱۳۹۲). *ترجمه و تحلیل انتقادی گفتمان*: رویکرد نشانه شناسی، چاپ اول، تهران: مولف.
- محمد العبیدی، علی احمد. (۲۰۰۹). *العنوان فی قصص وجدان الخشاب* (دراسة سیمیائیة). *دراسات موصلیة*. العدد الثالث والعشرون. صص ۵۹ - ۷۵.
- محمدی، علی و قاسمی، طاهره. (۱۳۹۸). *عنوان و عنوان گذاری در ادب فارسی* (نگاهی به سیر تاریخی عنوان گذاری با تاکید بر شاعران بزرگ معاصر). چاپ اول. همدان: دانشگاه بوعلی سینا.
- محمدی، محمد هادی. (۱۳۷۸). *روش شناختی نقد ادبیات کودکان*. چاپ اول. تهران: سروش.
- مستور، مصطفی. (۱۳۸۶). *مبانی داستان کوتاه*. چاپ سوم. تهران: مرکز
- معلوف، لویس. (۱۳۸۳). *المنجد*. چاپ سوم. تهران: اسلام.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۶). *پیام امام امیرالمؤمنین (علیه السلام)*. چاپ اول. قم: انتشارات امام علی بن ابیطالب (علیه السلام).
- نادری، ناصر. (۱۳۸۹). *ستاره من* (چهل قصه از زندگی امام رضا (علیه السلام)). چاپ سوم. مشهد: به نشر (آستان قدس رضوی).
- نامور مطلق، بهمن. (۱۳۸۶). «ترانمنیت روابط یک متن با دیگر متن ها». *پژوهش نامه علوم انسانی*، ش ۵۶. صص ۸۳ - ۹۸.
- هال، شان. (۱۳۹۷). *این بدین معناست آن بدین معنا: درآمدی مصور بر نشانه شناسی*. ترجمه مجتبی پردل. مشهد: ترانه.
- همتی، اسماعیل. (۱۳۹۲). *کودک و قصه* (روش های آفرینش قصه با کودکان و نوجوانان). چاپ سوم، تهران: موسسه فرهنگی مدرسه برهان (مدرسه).
- یوسفی، محمدرضا. (۱۳۸۶). *زمینه شناخت ادبیات کودکان و نوجوانان*. چاپ اول. تهران: پیک بهار.
- یونسی، ابراهیم. (۱۳۷۹). *هنر داستان نویسی*. تهران: نگاه.

References

Holy Quran Holy Quran

Ahmadi, Babak, (1991), structure and interpretation of the text, first edition, Tehran: Center.[In Persian].

Albughbish, Abdullah and Gulbabai, Fatemeh, (2022), title paratext in Persian poetry and prose from the 5th to the 9th century Hijri, Literary Criticism and Theory, 6th year, 1st cycle, serial number 11, pp. 31-57 .[In Persian].

Allen, Graham, (2001), Intertextuality, (Translator: Yazdanjo, Payam), first edition, Tehran: Center.[In Persian].

Azar, Ismail, (summer 2016), an analysis of the theories of genetic intertextuality, researches of literary criticism and stylistics, number 3 (series 24), pp. 11-31.[In Persian].

Basiri, Maryam, (2016), the story formation process in fiction and dramatic literature, first edition, Tehran: Amirkabir.[In Persian].

Bishop, Leonard, (1995), lessons about story writing, (translator: Soleimani, Mohsen), first edition, Tehran: Surah Mehr .[In Persian].

buroJerdi, Seyyed Hossein, (1994), Jama'i al-Ahadith al-Shia fi Ahkam al-Sharia, Vol. VI and Al-Ashroon, Qom: Saaf.[In arabic].

Dad, Sima, (2006), Dictionary of Literary Terms, Tehran: Marvarid.[In Persian].

Dansi, Marcel, (2018), a search for meaning (a guide to the theories and application of semiotics), (translator, Rahnama, Ebrahim), Tehran: Koleh Pashti.[In Persian].

Dehkoda, Ali Akbar, (1984), Proverbs and Commandments, 6th edition, Tehran: Amirkabir.[In Persian].

Dotfire, Dine, (2009), The Art of Novel Writing, (Translator: Firoozi, Mohammad Javad), first edition, Tehran: Nega.[In Persian].

Ebn-babvey, Abi Jafar Mohammad bin Ali bin Hussain bin Babawieh Qomi, (1999), oyon of Akhbar al-Reza, Qom, Sharif Razi Publications.[In arabic].

Fazali Hashemi, Saeed, (2012), Ways of writing a long story [novel], second edition, Tehran: Iran. [In Persian].

Genette, G. (1997). Paratexts: Thresholds of Interpretation, Translated by J. E. Lewin. UK: Cambridge UP. .[In english].

Ghahrani, Maryam, (2012), translation and critical analysis of discourse: a semiotic approach, first edition, Tehran: author.[In Persian].

Ghasemi, Zia, (2017), Literary style from the perspective of linguistics, second edition, trans: Amirkabir .[In Persian].

Hakimi, Mahmoud and Kamos, Mahdi, (2013), the basics of children's and adolescent literature, especially religious literature, first edition, Tehran: Aron.[In Persian].

Hall, Sean (2017), This means this, that means this: an illustrated introduction to semiotics, (Translator: Pardel, Mojtabi), Mashhad: Taneh.[In Persian].

Hemti, Ismail, (2012), Children and Stories (Methods of Creating Stories with Children and Teenagers), Third Edition, Tehran: Madrasa Burhan Cultural Institute.[In Persian].

- Knight, Jean; Garbaran, Alan, (2000), *The Culture of Symbols*, (Translator: Fazali, Soudabeh), Tehran: Jihoon.[In Persian].
- Maalouf, Lewis, (2004), *Al-Manjad*, 3rd edition, Tehran: Islam .[In arabic].
- Makarem Shirazi, Nasser (2007), *The Message of Imam Amirul Momineen (AS)*, first edition, Qom: Imam Ali Ibn Abitaleb (AS) Publications.[In Persian].
- Mastur, Mustafa, (2006), *Basics of short story*, third edition, Tehran: Center.[In Persian].
- Mohammad Al-Obeidi, Ali Ahmad, (2009), *The title of the stories of Wajdan al-Khashab (Semio-logical study)*, Mosuliya Studies, No. 3 and 10, pp. 75-59 .[In arabic].
- Mohammadi, Ali and Ghasemi, Tahereh, (2018), *Title and titling in Persian literature (a look at the historical course of titling with an emphasis on great contemporary poets)*, first edition, Hamedan: Bo Ali Sina University .[In Persian].
- Mohammadi, Mohammad Hadi, (1999), *Methodological criticism of children's literature*, first edition, Tehran: Soroush.[In Persian].
- Naderi, Nasser, (2010), *My Star (forty stories from the life of Imam Reza , third edition*, Mashhad: published by Astan Quds Razavi.[In Persian].
- Namour Mutlaq, Bahman, (2006), "Transtextuality of the relationships of a text with other texts", *Journal of Human Sciences*, Vol. 56, pp. 83-98.[In Persian].
- Omid, Hassan, (2010), *Farhang Farsi Omid*, Tehran: Rah Rushd.[In Persian].
- Parvini, Khalil and Nazimian, Homan, (2018), *Ancient Arabic fiction literature (typology and analysis of fictional elements)*, second edition, Tehran: Tarbiat Modares University.[In Persian].
- Payor, Ahmad, (1991), *rewriting-recreation in literature for children and teenagers*, Tehran: Author.[In Persian].
- Qatous, Bassam Moussa, (2001), *Simia Al-Alas, Al-Sadr Al-Aw*, Jordan: Ministry of Culture .[In arabic].
- Qatran Tabrizi, (1984), *Diwan Qatran Tabrizi*, (edited by: Nakhjavani, Mohammad), (first edition, Tehran: Qaqnos.[In Persian].
- Qezel Ayagh, Soraya, (2012), *Literature for children and teenagers and promoting reading*, 10th edition, Tehran: Samt.[In Persian].
- Rahgozar, Reza, (1987), *and but later...(Chand and Choni in the literature of children and teenagers)*, first edition, Tehran: Islamic Propaganda Organization's art field.[In Persian].
- Salehi Sadati, Sayeda Sara; Raštgozar, Seyyed Mohammad; Yousefi, Mohammad Reza and Taheri, Fatemeh Sadat, (summer 2018), *review of the title of war stories in the field of children and teenagers (sixties and seventies), literary techniques*, year 11, number 2 (series 27), pp. 27-51.[In Persian].
- Scholes, Robert, (1998), *Elements of Story*, (Translator: Taheri, Farzaneh), first edition, Tehran: Center.[In Persian].
- Shafi'i Kodkani, Mohammad Reza, (1979), *poetry music*, Tehran: Tos.[In Persian].
- Shafi'i Kodkani , (2009), *a review of children's and adolescent literature before and after the revolution*, second edition, Tehran: Iranian Pen Association Institute.[In Persian].

Shamisa, Siros, (2008), prose stylistics, 12th edition, Tehran: Mitra.[In Persian].

Shokohi, Gholamhossein, (1986), education and training and its stages, first edition, Mashhad: Astan Quds Razavi Printing and Publishing Institute.[In Persian].

Yonsi, Ebrahim, (2000), The Art of Story Writing, Tehran: Negah.[In Persian].

Yousefi, Mohammad Reza, (2007), the field of knowledge of literature for children and adolescents, first edition, Tehran: Pik Bahar.[In Persian].

